

КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР РАДИКАЛІЗАЦІЇ СЕРЕДОВИЩА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

ЧЕРЕВКО Кирило Олександрович - кандидат юридичних наук, доцент професор кафедри кримінального права і криминології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3384-8388>

УДК 343.9

DOI 10.32782/EP.2023.2.30

Розвиток демократичної незалежної держави на сучасному етапі розвитку суспільства пов'язаний з певними труднощами в усіх сферах суспільного, політичного, економічного та соціального життя. Однією з таких проблем є складний криміногенний стан в Україні, який у великій мірі пов'язаний із засиллям норм кримінальної субкультури. Становлення нового, сучасного суспільства передбачає вихід країни із стану криміналізму, підвищення культурного, особливо правового рівня громадян, зниження загального рівня злочинності, боротьба із найнебезпечнішими проявами кримінальної протиправності та криміногенним впливом на громадян, одним з яких є велике поширення норм кримінальної субкультури в суспільстві.

Ключові слова: установа виконання покарань, засуджені, кримінальна субкультура, кримінальний радикалізм, детермінація, протидія.

Постановка проблеми

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю теоретичного осмислення і розроблення обґрунтованого підходу до аналізу соціокультурних проблем, пов'язаних із впливом кримінальної субкультури на різноманітні сегменти культури сучасної України. Формування кримінальної субкультури відбувалося в рамках пенітенціарної системи, моделі та принципи функціонування якої були сформульовані судовими системами європейських і північноамериканських держав у XVIII столітті, а потім набули поширення в Україні. Ціннос-

ті та практики кримінальної субкультури, що виникли, були покликані підтримувати взаємодію між індивідами саме в місцях позбавлення волі. Однак в умовах сучасної реальності елементи кримінальної субкультури подолали географічні та соціальні кордони місць позбавлення волі і стали частиною різноманітних сфер життєдіяльності: масмедійний, політичний, повсякденний дискурси рясніють прикладами використання ритуалів, традицій та висловлювань, що є частиною кримінальної субкультури. Рівень критики з боку громадських організацій, освітніх структур, спрямованої на зниження впливу кримінальної субкультури, є досить високим, але найчастіше критика має формальний, риторичний характер і не виявляє суті проблеми поширення її впливу. Залишаються неочевидними механізми, які допустили цінності і практики кримінальної субкультури і в офіційну, і в художню, повсякденну культуру. Одним з ефективних бар'єрів на шляху поширення кримінальної субкультури має виступати державна політика у сфері виконання покарань.

Актуалізація досліджень кримінальної субкультури пов'язана насамперед із тим, що наукові дисципліни, які традиційно аналізують стан пенітенціарної системи та тюремного населення, виявилися нездатними на сьогодні запобігти поширенню кримінальної субкультури в повсякденне і суспільне життя. Осмислення проблем, пов'язаних із кримінальною субкультурою, може виявитися ефективним інструментом

для розв'язання як екзистенціальних завдань (подолання впливу на індивідуальному рівні), так і інституціональних проблем (подолання впливу на рівні соціальних і культурних практик). Необхідне ґрунтовне розроблення дослідження кримінальної субкультури на основі концептуалізації механізмів її впливу.

Експертні оцінки свідчать, що лише у 15% вітчизняних пенітенціарних установ адміністраціям вдається забезпечити виконання вимог кримінально-виконавчого законодавства у повному обсязі. В інших установах спостерігаються непоодинокі випадки активної дії неформальних норм і правил субкультури місць позбавлення волі та активізація так званого «злочинського закону». Незважаючи на тривале реформування пенітенціарної системи, сьогодні її співробітники залишилися практично наодинці з найбільш криміналізованою часткою суспільства – ув'язненими й засудженими до покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі

На різному рівні проблеми кримінальної субкультури у місцях позбавлення волі розглядалися в працях таких вітчизняних науковців, як Ю. А. Алфьоров, Ю. М. Антонян, Л. В. Багрій–Шахматов, О. М. Бандурка, В. І. Борисов, В. В. Голіна, О. М. Джужа, Т. А. Денисова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Колб, О. М. Литвинов, О. А. Мартиненко, Ю. В. Орлов, Д. І. Перепелиця, В. П. Петков, І. І. Присяжнюк, Г. О. Радов, В. П. Севостьянов, А. Х. Степанюк, Е. Г. Стоматов, В. М. Трубников, О. Н. Ярмиш та ін.

Виклад основного матеріалу

Зробивши системне дослідження кримінального покарання, проблем його призначення, виконання та відбування Т. А. Денисова вказує: «Злочинна поведінка, тюремна субкультура, протиправний спосіб життя стали для значної кількості населення нормою. Той, хто хоча б одного разу відбував покарання в місцях позбавлення волі, не відчуває страху перед новим можливим засудженням, бо для нього стають звичними і специфічне оточуюче середовище, і традиції, і загальна система відбування покарання. Перебування в антисуспільному серед-

овищі негативно впливає на формування особистості та її поведінку. Особлива субкультура, тісне спілкування в мікрогрупах сприяє розвитку агресії, культу насильства та жорстокості як щодо собі подібних, так і щодо влади, суспільства, підвищує злочинний професіоналізм та інтенсивність криміналізації. Це посилює живучість тюремних традицій, згуртованість злочинного середовища, проникнення відповідних негативних відносин через осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі, в інші верстви населення».[1]

Помилкою є те, що деякі вважають поширення поняття «кримінальна субкультура» з'явилася лише в 20-30 х роках 20-го століття. Ще в 18 столітті відомий англійський адвокат Джон Говард писав у своїх трудах про велике значення ритуалів британських злочинців при спілкування та поведінці. А першим пенітенціарним законом, який діяв на теренах України, вважається Статут Великого князівства Литовського, перша редакція якого з'явилася у 1529 р., друга – 1566 р. і третя – 1588 р. У другій редакції Статуту 1566 р. (яку називають волинською за активну участь волинської шляхти в його укладанні) в одній зі статей (артикулів) вперше описано й місце ув'язнення (тюрму) для вбивць, що мало являти собою свого роду льох глибиною не менше 6 сажнів і розташовуватись усередині замку і мати надійну охорону.[10]

Упродовж досить тривалого історичного періоду державна влада ігнорувала сформовану у виправних установах кримінальну (суб)культуру. Посилення дискримінаційних практик щодо засуджених є однією з головних причин формування в українській культурі монолітної й унікальної за силою впливу кримінальної субкультури, що поглинала всі інші форми організації, які опинялися в просторі установ виконання покарань.

Історичний огляд розвитку державного інституту кримінального покарання у виді позбавлення волі, який існував на теренах України, свідчить про те, що Українська правова система не є джерелом кримінальної субкультури, як і системи кримінальних покарань. Вона є результатом впливу офі-

ційних правових норм і приписів інших чисельних суб'єктів державно-територіальних об'єднань чи союзів. Кримінальна субкультура, як складова частина загальнокримінальної субкультури, має своїм джерелом і підґрунтям відповідні сфери, форми, інститути суспільного і державного устрою, зокрема інституту кримінального покарання у виді позбавлення волі.

Поняття субкультури набуло в ХХІ ст. значного поширення і стосується професійних, вікових, національних, релігійних та інших прошарків і страт населення. Тому в системі культури українського суспільства є субкультура юристів, адміністративна субкультура, причому «найважливішим компонентом субкультури державного чиновника є духовність»[2] За Т. Селліним, кримінальна субкультура – це середовище, в якому «людина розвивається в групі собі подібних чи зграї, члени якої мають стійку систему цінностей, що відрізняється від загальноприйнятої»[3] В. Фокс писав про «теорії субкультур», які розглядають злочинця і його психологію, а факультативно – їх групи[4].

Тому, головним джерелом ієрархічного устрою неформальних кримінальних та кримінальних (тюремних) спільнот була і є багаторівнева соціальна структура сучасного суспільства, різке його розшарування за рівнем доступу до загальнолюдських цінностей, потреб і благ, а також справедливого, неупередженого, рівного, без виняткового судочинства.

Кримінальна субкультура як кримінологічний чинник стає ще більш актуальною проблемою, враховуючи, що наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст. «сформувались різноманітні субкультури злочинного світу, у т. ч. мафіозні. Деякі прошарки населення практично не мислять свого життя (не хочуть, а часто вже не можуть) без протиправної та кримінальної діяльності». Доречніше говорити про єдину кримінальну субкультуру, до складу якої входять як складові частини різних злочинних елементів. У літературі є чимало пояснень кримінальної субкультури, бо вона є важливим чинником культурної деградації суспільства. Кримінальної субкультура За Радзівєвським В. О. є гносеологічно, аксіологічно і онтологічно вторин-

на, похідна від своєї першооснови – «злої», злочинної субкультури і зла. Споживачами та інколи її носіями і поширювачами є не лише злочинці. Тому, виходячи з вищезазначеного кримінальна субкультура – це сукупність цінностей, звичаїв, традицій, норм і правил поведінки злочинців як соціальної групи, узгодженість волі і свідомості із псевдозаконами кримінального середовища, спосіб життєдіяльності осіб, які об'єдналися в кримінальні групи і дотримуються певних законів та традицій, сукупність цінностей, які регламентують «життя і кримінальну діяльність кримінальних угруповань» і яка сприяє їх живучості, єдності, кримінальній активності, мобільності, спадковості поколінь правопорушників, яке є тим середовищем, в якому злочинець відчуває себе «своїм». Субкультура злочинців за своєю суттю злочинна і є квінтесенцією, ядром кримінальної субкультури. Кажучи про кримінальну субкультуру, необхідно зазначити і злочинне середовище, злочинний фон та деструктивні фонові явища, умови та причини її поширення.[5]

Поряд с цим існує інше поняття, а саме «злочинна субкультура». Деякі науковці говорять що це різні терміни, і що «Злочинна субкультура» має ширше поняття: «Злочинна субкультура, маючи злочинну ідеологію, структуру, типологізацію, «свою» історію, як поняття значно ширше, ніж «субкультура сучасних злочинців».[5] На наш погляд ці поняття є рівнозначними, а саме «кримінальна» походить від англійського слова «crime», що перекладається як злочин. Тому у цих двох термінах є один корінь, хоча звучать вони по різному. В юридичній літературі вже практично утвердилось таке поняття як «кримінальна субкультура», то відмовитись від нього буде непросто.

Проникнення цінностей кримінальної субкультури в різні сегменти домінантної, загальної культури є відповіддю на неефективне і неадекватне функціонування пенітенціарної системи. Відмінною характеристикою цінностей кримінальної субкультури є те, що їхнє формування відбувалося в умовах протистояння двом взаємопов'язаним між собою системам цінностей: офіційній – вираженій режимними правилами та куль-

турою адміністрації, і цінностям суспільства. Особливості місць позбавлення волі (такі як ізоляція, обмеження свободи) викликали формування ціннісного ряду, який номінально використовує цінності «загальної культури», але пропонує іншу систему інтерпретації цінностей. Процес поширення цінностей кримінальної субкультури можна описати за допомогою поняття «тюремізація».

Деякі ознаки негативних проявів кримінальної субкультури використовуються також під час соціально-правового та кримінологічного аналізу окремих видів злочинів: створення злочинної організації (ст. 255 КК України); сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України); бандитизм (ст. 257 КК України), який провели в своїх дослідженнях В. В. Бедриківський та О. М. Литвинов.[6]

Дослідження кримінальної субкультури місць позбавлення волі, свідчить про те, що крім наукових розвідок і досліджень, які спрямовані на протидію, профілактику та запобігання злочинності в Україні, пошук ефективних кримінально-правових заходів по боротьбі з нею, це важливий крок щодо піднесення факту існування «злочинного середовища». Більш цього, саме зміст цих понять «злочинський світ», «злочинного середовища». Більш цього, саме зміст цих понять «злочинський світ», «злочинного середовища» визначає окремі елементи кримінальної субкультури, які існують також в місцях позбавлення волі. «Злочинський світ», – це будь яке об'єднання осіб, що діють відповідно до встановлених, визнаних ними спеціальних правил, метою якого є залякування, погрози, примус, насильство, умови нерозголошення, злочинські розбори, залучення неповнолітніх до злочинних дій, вчинення злочинів або підбурювання до вчинення злочинів з метою отримання прибутку членами об'єднання або іншими особами».

Злочинні авторитети намагають утверджувати свою владу в установах виконання покарань як на рівні конкуренції з іншими групами засуджених, так і з адміністрацією установ виконання покарань.

Місця позбавлення волі, є своєрідним «базисом» окремого соціуму, в якому поряд

з офіційними, встановленими нормами законодавства, створюються, підтримуються і розповсюджуються неформальні норми і правила, які регулюють міжособистісні стосунки засуджених між собою та іншими суб'єктами процесу виконання і відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі. Нам доводиться спостерігати, як вперше засуджені набувають нових кримінальних субкультурних навичок і в подальшому вмело їх використовують. У певних випадках неодноразово засуджені стають не тільки носіями такої кримінальної субкультури, а й розповсюджувачами її на широке коло осіб, які відбувають покарання, а після звільнення – на широке коло громадян.

Доречно ретельно та чітко класифікувати діячів кримінальної субкультури. Ця класифікація повинна зводитись до конкретного носія та навіть ретранслятора кримінальної субкультури, вносячи окремі випадки у загальну схему кримінальної субкультури. У кримінальній/тюремній соціальній структурі, що утвердилася в 60-х роках минулого століття, є чотири основні касти ув'язнених: «опущені», «мужики», «козли» і «блатні» – це представники вищої групи в неформальній ієрархії ув'язнених. Ще їх називають охоронці в'язниць, хранителі в'язниць, хранителі тюремного закону, злодії в законі. Працівники пенітенціарної служби відносять «блатних» та інших ув'язнених, здатних відстоювати права і протистояти адміністрації, до «отрицалову». Блатні претендують на реальну владу в місцях позбавлення волі. Найчастіше їм доводиться домагатися в жорстокій боротьбі з адміністрацією. Якщо «блатним» усе ж вдається побудувати життя «зони» за «правильними поняттями», вони через «сходняки» і розбірки підпорядковують собі внутрішнє (неформальне) життя «зони», створюють фонд взаємодопомоги ув'язнених (общак) і контролюють розподіл коштів із нього тощо. «Блатні» не працюють, ні в зоні, ні на свободі. Повноваження «блатних», визначені «кримінальним законом», невіддільні від вельми непростих обов'язків, причому за допущені промахи можуть запитати і на волі. «Блатний» зобов'язаний стежити за тим, щоб права та інтереси всіх груп ув'язнених не порушувалися ні адмі-

ністрацією, ні самими мешканцями місць позбавлення волі. «Блатні» відповідають за те, щоб місця позбавлення волі нормально працювала, тобто отримувала легальними і нелегальними шляхами продукти, чай, тютюн, одяг (іноді спиртне, наркотики) тощо. Постраждати за ув'язнених для «блатного» – честь і доблесть, тому він може місяцями не виходити з ШІЗО, карцерів та інших місць для покарання ув'язнених. Еліта тюремного світу – «зłodії в законі», свого роду посвячені, визнані відомими авторитетами і на волі. Якщо в місцях позбавлення волі немає справжнього «зłodія в законі», зłodійський світ може призначити когось із «блатних», які сидять у ній, який має стежити за тим, щоб дотримувався «кримінальний закон». «Мужики» – це найбільша група у спільноті ув'язнених. Вона складається, в основному, з випадкових для в'язниці людей, які збираються повернутися після звільнення до нормального життя і яких у цивілізованих країнах, найімовірніше, не стали б позбавляти волі. Основна частина «мужиків» дотримується правильних понять. Від «блатних» вони відрізняються тим, що «кримінальний закон» не тільки дозволяє «мужику» працювати, а й накладає на нього обов'язку працювати. «Мужик» не повинен втручатися у справи «блатних», претендувати на участь у вирішенні важливих для «кримінального світу» питань. «Козли» – це ув'язнені, які відкрито співпрацюють з адміністрацією місць позбавлення волі. Вони, як правило, потрапляють і в категорію позитивно налаштованих засуджених, які мають реальний шанс звільнитися достроково, перевестися в установу з м'якшим режимом тощо. Формальним приводом для потрапляння до касты «козлів» може бути вступ до «самодіяльної організації засуджених», згода обійняти офіційну посаду, яку вважають ганебною за правильними поняттями або яка дає можливість командувати іншими ув'язненими. Для основної маси ув'язнених «козли» – це зрадники інтересів кримінальної субкультури. «Опущені» – найнижча група в цій неформальній ієрархії, каста недоторканих. Вельми поширеною є думка, що «опущені» – це ув'язнені, які погодилися бути пасивними гомосексуалістами в зоні. Але, за

оцінками експертів, добровільних гомосексуалістів серед «опущених» не більше 20%. «Опущеними» ув'язнені найчастіше стають у ШІЗО. У цю касту, як правило, потрапляють за грубі порушення «кримінального закону»: «стукацтво», «щурятництво», невиплачений картковий борг, свавілля щодо інших ув'язнених.

Масові заворушення в колоніях стали частим явищем. Причому протести ув'язнених пов'язані, як правило, не з умовами утримання, а зі збільшеною активністю влади, спрямованою на придушення кримінальної субкультури. Як і в 60-х роках, зміни ведуться під гаслом боротьби з кримінальними традиціями і кримінальними авторитетами. Традиційна культура має особливість, що, коли її ставлять на межу виживання, вона несподівано набуває нових сил. Носії її будуть сперечатись та вчиняти супротив, але не здадуться. Пом'якшити звичай «тюремного світу» можна лише методами, що враховують особливості сформованої в місцях позбавлення волі кримінальної субкультури.

Єдиною групою, яку можна назвати «культурною спільнотою», були ув'язнені, які дотримувалися «зłodійського закону». Він був суто внутрішнім способом організації життя «блатних». Весь світ, згідно зі зłodійськими поняттями, був поділений на своїх і чужих. Причому чужі мали лише ту, єдину цінність, що за їхній рахунок могли існувати і виживати свої.

«Організована злочинність», «тюремний соціум», «професійна злочинність» складають з себе своєрідний трикутник, кожна із сторін якого міцно скріплена з двома іншими сторонами. «Тюремному соціуму» в цьому трикутнику відводиться ключова роль. Тюрма (місця позбавлення волі), вважається академією злочинного світу. Вона підтримує і зберігає традиції, кримінальну субкультуру, встановлює ієрархію, виконує функцію школи для молодих злочинців і курси підвищення кваліфікації для професійних зłodіїв. У тюрмі готують плани майбутніх злочинів, встановлюються необхідні зв'язки, укладаються попередні союзи, згоди і договори про створення організованих злочинних угруповань на волі.[7]

Специфічними засобами міжособистого спілкування засуджених – носіїв кримінальної субкультури залишаються: «тюремна азбука», жести, жаргон, прізвиська, збереження і розвиток яких є невід'ємною складовою частиною системи засобів комунікативних зв'язків засуджених і ув'язнених. Так, за результатами проведеного дослідження 32 % неодноразово засуджених до позбавлення волі вільно володіють і спілкуються на «тюремному жаргоні»; 68 % – його повністю розуміють, але не спілкуються; 90 % засуджених мають особисті прізвиська (інколи декілька); 15 % мають татуювання «злочинної» або «тюремної» тематики; 55 % – особисті пам'ятні знаки чи символи.[9]

Окремо треба сказати про специфіку утримання засуджених жінок і підлітків, враховуючи психологічні, соціальні особливості цих груп. У розвитку цього напрямку можна виявити таку тенденцію: якщо спочатку дослідники репрезентували жінок і підлітків у місцях позбавлення волі як нонсенс і відмовляли їм у можливості сформулювати особливу систему відносин, то останнім часом субкультуру жіночих і колоній для неповнолітніх розглядають як специфічні сегменти кримінальної субкультури, де характеристики «стать» і «вік» корелюють з іншими соціальними стигмами: «раса», «етнос», «статус» тощо.

Як показує досвід іноземних країн, в подальшому процесі, які відбуваються у внутрішньому середовищі засуджених до позбавлення волі, можуть призвести до поступової деформації позитивних моральних цінностей, установок, правил поведінки у суспільстві, і, у кінцевому рахунку, при збільшенні кількості засуджених, розтлівати саме суспільство. Таким чином, кримінальна субкультура є фактором радикалізації середовища засуджених, чинником відтворення насильницьких кримінальних практик, бунтів як засобів утвердження злочинських традицій, перерозподілу сфер впливу в установах виконання покарань, протидії як легальній, так і нелегальній (див. вініформацію про бунт в Одеській виправній колонії) діяльності адміністрації установ виконання покарань. Відомий норвезький

кримінолог Н. Крісті в своїй праці «Зручна кількість злочинів», зробив декілька доречних зауважень. Коли в тюрмах утримується значна кількість засуджених, то для них тюремне ув'язнення перестає бути позором і стає нормою суспільного життя. Часто у них просто не має можливостей для нормального особистого розвитку, створення родини, виховання дітей, отримання освіти і оплачуваної праці.[8 с.148]

Висновки

Потребують досліджень історичні й загальнотеоретичні аспекти вивчення і аналізу кримінальної субкультури. Осмислення небезпеки багатовекторності кримінальної субкультури як суспільної реальності, її єдності та багатоманітності, є потребою сучасності. Комплексне і системне, об'єктивне, всебічне та ґрунтовне наукове дослідження кримінальної субкультури, – передусім, кримінологічне її осмислення, вивчення її сутності та змісту, профілактика й протидія кримінальній субкультури.

Кримінальна субкультура є основним механізмом криміналізації молодіжного середовища. Її соціальна шкідливість полягає в тому, що вона слугує механізмом згуртування злочинних груп, ускладнює, спотворює або блокує процес соціалізації особистості, а також стимулює кримінальну поведінку підлітків та юнаків. Одним з ключових напрямів зниження ступеня радикалізації середовища засуджених, протидії кримінальному радикалізму в установах виконання покарань є ефективна боротьба з поширенням кримінальної субкультури як у виправних колоніях, так і за її межами. Отже, це комплексна діяльність, що охоплює і загальносоціальні, і спеціально-кримінологічні превентивні заходи.

Література

1. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз : монографія. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2007. 340 с.
2. Науменко О. М. Становление и развитие административной субкультуры в Украине : автореф. дис. канд. филос. наук. : спец. 09.00.03. Одеса, 2006. 199 с.

3. Виговський Д. Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08. К., 2006. 207 с.

4. Фокс В. Введение в криминологию. М. : Прогресс, 1980. 210 с.

5. Родзієвський В. О. Кримінальна субкультура як суспільна реальність. *Юрист України*. 2011. № 2. С. 69–76.

6. Бедриківський В. В., Литвинов О. М. Бандитизм: соціально-правовий і кримінологічний аналіз : монографія. Харків : ХНУВС, 2009. 161 с.

7. Організовані злочинні угруповання в Україні: традиційне і типове : кол. моногр. / під заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Н. Ярмиша. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 238 с.

8. Кристи Н. Удобное количество преступлений / Пер. с англ. Е. Матерновской ; общ. ред. и вст. Я.И. Гилинского]. СПб. : Алетейя, 2006. 184 с.

9. Крикушенко О. Г. Ознаки кримінальної та тюремної субкультур // Політика в сфері боротьби зі злочинністю : Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 13–14 березня 2015 року). Івано-Франківськ, 2015. С. 110–114.

10. Терлюк І. Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття : навч. посіб. Львів, 2003. 156 с.

Kyrylo O. CHEREVKO,

*PhD in Law, Associate Professor
(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)*

The development of a democratic independent state at the present stage of society's development is associated with certain difficulties in all spheres of public, political, economic and social life. One of these problems is the complex criminogenic situation in Ukraine, which is largely due to the dominance of criminal subculture norms. The formation of a new, mod-

ern society involves the country's exit from the state of criminalism, raising the cultural, especially legal level of citizens, reducing the overall crime rate, combating the most dangerous manifestations of criminal unlawfulness and criminogenic impact on citizens, one of which is the widespread norms of criminal subculture in society.

The relevance of the research topic is determined by the need for theoretical understanding and development of a sound approach to the analysis of socio-cultural issues related to the impact of criminal subculture on various segments of the culture of modern Ukraine. The formation of the criminal subculture took place within the framework of the penitentiary system, the models and principles of which were formulated by the judicial systems of European and North American states in the eighteenth century and later spread in Ukraine. The values and practices of the criminal subculture that emerged were designed to support interaction between individuals in prisons. However, in today's reality, elements of the criminal subculture have overcome the geographical and social boundaries of prisons and have become part of various spheres of life: media, political, and everyday discourses are full of examples of the use of rituals, traditions, and expressions that are part of the criminal subculture. The level of criticism by NGOs and educational institutions aimed at reducing the influence of criminal subculture is quite high, but most often the criticism is formal and rhetorical and does not reveal the essence of the problem of its spread. The mechanisms that have allowed the values and practices of the criminal subculture to enter both official and artistic and everyday culture remain unclear. One of the effective barriers to the spread of criminal subculture should be the state policy in the field of penal enforcement.

Keywords: penitentiary institution, convicts, criminal subculture, criminal radicalism, determination, counteraction.